

Եւ ալեւոր Մասիսի ծինասպիտակ զագաթէն
Ազատութեան մոռցըած երգը գոռաս Հայու-
թեան...»:

Այսպէս կ'երգէր Որբերեան 1906ին,
հայրենիքէն տարագիր. ու հետզհետէ կը
ստեղծագործէր մասերը այդ մեծ բեր-
թուածին «Երգ Ս. Դեպի Անդունդ», յետոյ
«Բ Մեր Յիշդ», յետոյ «Առ Ովկիան» եւն:

Հայկական ազատութեան այդ մեծ երգը
Արարչագործութեան և ամբողջ մարդկային
պատմութեան ցուցադրութիւնն է, ուր ի
յայտ կու գան աստուածայինն ու մարդ-
կայինը իրենց յատուկ գոյներով:

Անոր գաղափարի հերոսն ու մուսան զոր
կը պաշտէ՝ Լորտ Պայրըն է. և Որբերեան
ուխտած է անոր տիպարին վրայ՝ ըլլալ
ռազմիկն ու նահատակը հայկական ազա-
տութեան:

Անգամ մ'ալ դառնանք Որբերեանը դի-
տելու որպէս բերթող. պիտի տեսնենք որ
«Յիշատակաց ծաղիկներ» ու հեղինակը
թէեւ պահած է բնականութեան և ան-
կեղծութեան զիծերը իր բերթուածին, ինչ-
պէս իր սկզբունքներուն, սակայն «Ո-
վասիս»-ի մէջ այլեւս արուեստագէտ մըն
է ան: Պէտք է ըսեմ որ մտաւոր ու գա-
ղափարական զարգացումին խոտոր կը
համեմատի Որբերեան իր համեստութեան
մէջ. և ես կը մերժեմ իրեն ձայնակցիլ
որակելու համար «Ովասիս»ը որպէս «Յի-
շատակներու ազագուն և անբոյր փունջ
մը». — Ո՛հ, սիրելի Որբերեան, մենք
հայ յոյսերու ամբողջ անմեռ դալարու-
թիւնը կը տեսնենք քու տաղերուդ մէջ,
ինչպէս հոգեգմայլ բուրումը հայրենասէր
ու վշտահար՝ բայց հզօր հոգւոյդ:

— Որբերեանի գաղափարականը շատ
բարձր է. հաւատացեալ մըն է ան և խոր
իմաստասէր՝ ինչպէս կը տեսնուի «Հէր-
պէթ Սքէսներ» բերթուածին մէջ, որ
այնքան խորութիւն և զօրութիւն ունի:
Պայքարին մէջ՝ որ իր հոգւոյն խորը կայ՝
հաւատքն է յաղթականը վշտին վրայ: Ան
կը հաւատայ ճշմարտութեան՝ «Որ Եր-
կնից մէջ է», Ահեղ Անձամթիւն՝ զոր
պիտի երթանք շօշափելու օր մը...: Իրեն

համար գերագոյն վախճան մ'ունի կեան-
քը՝ որուն խորհուրդը պիտի հասկնանք
օր մը, և պիտի ստանանք պատասխանը
մեծ հարցումին:

Պատգամը թէ «Մէրը միշտ մահէն ա-
ւելի հզօր է ու հայրենիքներէ աւելի յա-
ւերժական» ամբողջապէս աստուածաշն-
չական ներշնչում է. և վերջապէս շատ
խորհրդաւոր ու վսեմ են բառերն ու տեն-
չանքները զոր Որբերեան ոգեվարի եւ
ամէն մարդու հոգւոյն և շուրթին վրայ
կ'ուզէ դնել «ԱՍՏՈՒԱԾ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ԱԶԱ-
ՏՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՅՐԻԿ»...

Չեմ տարակուսիր թէ Որբերեանը շատ
սիրած է Դուրեանը. «Աղամի Անէժը»,
հզօր բերթուած, իր կազմին և ինչ ինչ
գծերուն մէջ կարծես «Տրտունջը» կը
յիշեցնէ, ինչպէս «Սիրինքսը» վսեմ ու դա-
սական՝ Ալիշանի «Անդորրանք Անույ»-ին
շունչն ունի, և «Առ Աստուած»ը՝ տարա-
բախտ Եղիայի պոռթկումներուն նմանու-
թիւն: Բայց ասով երբեք չենք գնորդ
զինք որպէս ստրուկ հետեւող. իր պարզ
ու անկեղծ ոգին զայդ կը մերժէ:

Իր լեզուն ոտանաւորին մէջ անհաւա-
սար է և ոչ անմեղանչական. և լաւագոյն
քնարական տողերու քով՝ երբեմն քիչ
յղկուածներ չեն պակսիր. թերութիւն մը՝
արդիւնք լեզուին զրարարախոսն ձեւին:

Մինչդեռ իր արձակը աւելի ներդաշ-
նակ է և անկաշկանդ. պարզ՝ իմանալիու-
թեան մէջ, բայց ձեւաւոր, զանազանաւ-
զունագեղ և խանդավառող. միշտ երիտա-
սարդի շունչով՝ ինչպէս են ստոյգ բա-
նաստեղծները:

Իսկ թէ Որբերեան իր կարգին արդեօք
եղած է ներշնչման աղբիւր... այդ ըսելը
դժուարին է, մանաւանդ որ «Ովասիս»ը՝
իր երկերու մեծ ժողովածուն՝ դեռ 1920ին
լոյս տեսաւ. կը մնան «Յիշատակաց ծա-
ղիկներ»ը, հր. 1892ին: Առանց վարու-
թանէն կապտելու բանաստեղծի և մեծ
արուեստագէտի փառքը, հոս ալ պիտի
ըսեմ որ «Հեթանոս երգեր»ու հեղինակին
քով նշմարներ կան Որբերեանէն. ահա կը
նշանակեմ գէթ մէկ հատ որպէս նմոյշ՝

Որբերեան «Իւր գերեզմանը» բեր-
թուածին մէջ կ'երգէ, (1892ին).

Կոյսն ալ մեռաւ. — Գարնան յանձնեց իւր գա-
լութիւն,

Աչաց կապոյտն ալ ալեակին, Եթերին,
վարդին տուաւ բոսորը իւր այտերուն,
Իւր մրմունջն ալ բնութեան շարժուն կիթառին:
Լուսինն տուաւ իւր մագերը ոսկեգոյն,
Եւ Մայիսին յանձնեց աչացն իւր վտակ,
Հոգի մ'ունէր... հետը տարաւ Աստուծոյն,
Սիրտն ալ թողուց սրտիւ. սիրոյ յիշատակ...:

Ու քսան տարիներ յետոյ (1912ին)
վարուժան ալ «Հեթանոս երգեր»ու «Դաշ-
տերու տղան» լուծելով կ'ըսէր.

«Քեզ բնութիւնն է կազմած, կամ դո՛ւն ես բնու-
թիւն —

Եթէ ա՛յսօր — ներէ՛ այս սեւ բառերուն —

Մահն հոգին տակ լուծէ քեզ,
Այսերը վարդն առնէ պիտի, սէրդ՝ լուսնակ,
Սիրտդ պլպլուն, երգըդ հովն, աչքերդ մոնի-
լակ,

Հոգիդ երկինքն, արցունքդ... ե՛ս: —

Նոյն տարրալուծական գործողութիւնը,
այնպէս չէ:

* * *

«Գիշերոյ մը մութ» ու մայլն անհուն
Պատած էր գերկիր ի սեւ մի պատան...
(1874թ) Փետրուարն էր այն... (14)

Չեան ճերմակն ու մայլն գիշերին
Չիրար լափէին.....

Կէս գիշերն անցած միայն տան մը մէջ

Մոմ մի նուաղէր լուսով մի աղօտ...

Քիչ յետոյ յանկարծ պատրոյզն մարեցաւ...

Եւ այդ մութին մէջ մանկիկը ծնա՛ւ,

Մանկիկ մը ցաւոց, մանուկ մոռլին....

Եւ, ա՛հ, մութին մէջ ծնած այդ մանուկ,

Մո՛ր անցելոյն տէ՛ր եղող այն տղայ,

Եւ նա՛, որ չառաւ ժպիտ մ'խուսափուկ

Ե՛ս էի...»

Որբերեան ինքն էր:

Հ. ԵՂԻԱ ՓԵՏՐՈՍԻԱՆ

ԲԱՅՐ. ՓԵՏՐՈՍԻԱՆ 1932

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐԳԵՐ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ — Պարբերագիրք. Գեորգ Մեսրոպ.
Հրատ. 1931, Բաւոյն — Սօֆիա (Պուլկարիա) Մե-
րոպեան ճեմարան. Տպագրութիւն Պ. Պալլադեան,
Սօֆիա, Գին 200 լէվա կամ 50 ֆր. էջ 320, պատ-
կերադարձ:

Նոր պարբերագիրք մը, ըստ խմբա-
գրին 1927 էն ի վեր սաղմնաւորուած,
որ «պէտք է ըլլար կարելի եղածին չափ
պարզ, հասկնալի լեզուով, Հայ կեանքի
բոլոր երեւոյթներուն, Հայ պատմութեան,
Հայ մշակութեան վրայ ծանօթութիւննե-
րու հաւաքածոյ մը: Առանց բառարանի
մը ճիշտ բժականորութիւնը գնելու, Հայ
հանրագիտարանի (Encyclopédie) բու-
վանդակելիք նիւթերը կ'ուզեմ տալ հա-
տոր առ հատոր: Այս առաջին հատորը,
եթէ հնարաւորութիւններ ունենանք պիտի
ունենայ իր յաջորդները եւս»: Ըստ իս,
թէեւ այս առաջին հատորը իր նպատա-
կէն շեղած կը թուի, ըլլալով աւելի իւր-
ճողում մը քան թէ ընտրուած նիւթերու
հաւաքածոյ իրմէ ակնկալուած պոհանջը
չփափաքուէս գոհացնելու, այսուհանդերձ
ունի բաշակիւնի նպատակ մը՝ որուն գուցէ
հասնին յաջորդող հատորները:

Այս հատորին մէջ շօշափուած են գրեթէ
Հայկական բոլոր նիւթերը, կամ գէթ փոր-
ձուած են: Նորութիւն չկայ հոն, նոյնիսկ
շատ ծանօթ խնդիրներ և նիւթեր շատ
անգամ խտացած են հատուածներու մէջ,
որոնք գրեթէ հասարակաց տեղիք կրնան
համարուիլ: Նկարները մեծ մասամբ վե-
նետիկի Միսիթարեաններու հին և ծանօթ
հրատարակութիւններէն օրինակուած են:

Չուզելով աւելի ծանրանալ, ըսեմ մի-
այն որ եթէ Գեորգ Մեսրոպ լրջօրէն փա-
փաքի՝ կրնայ շատ աւելի նպատակայար-
մար Հայկարաններ տրամադրել մեր նոր
սերունդին, նաեւ հին սերունդին մեծ մա-
սին:

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ